

Славко Станишић

ДРУГИ КОНГРЕС УСАО-а ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ

Други Конгрес УСАО Црне Горе и Боке одржан је у ослобођеном Цетињу 15—17. децембра 1944. године, у вријеме завршних борби за коначно ослобођење Црне Горе.

Пут до пуног јединства омладине Црне Горе око платформе народноослободилачке борбе био је дуг и тежак.

Још уочи рата КПЈ у Црној Гори остварила је јак утицај на омладину, што ће имати велики значај за каснији ток и развој народноослободилачке борбе. То најбоље потврђује масовно учешће омладине Црне Горе у тринаестојулском устанку, када је више хиљада омладинаца активно учествовало у оружаном борби против окупатора, док је остала омладина скоро без изузетка на разне начине помагала ту борбу. У то вријеме у Црној Гори дјелује бројна организација Скоја, која је окупљала око 5.000 чланова.

Послије устанка приступило се оснивању Црногорске народне омладине — масовне антифашистичке организације која је имала да послужи као ослонац у позадини и извор људства за борбу против окупатора. До Покрајинске конференције, која је одржана 30. новембра 1941, организације Црногорске народне омладине биле су формиране у свим срезевима а окупљале су 12.500 чланова, односно са Народном омладином Боке преко 13.000 чланова.¹

Почетком 1942. године основан је Савез санџачке омладине, а порастао је број чланова Црногорске народне омладине и Народне омладине Боке, па су тих дана антифашистичке организације омладине на данашњем подручју Црне Горе имале око 20.000 чланова.²

---

¹ *II конгрес антифашистичке омладине Црне Горе и Боке* — брошура, Цетиње 1945, 76; Славко Станишић, *Стварање Црногорске народне омладине*, Историјски записи бр. 1/68, 251—262.

² *Документа историје омладинског покрета Југославије (ДИОП)*, том I, књ. 2, Београд 1954, 575—76, Извјештај Покрајинског комитета СКОЈ-а од 13. II 1942; 605—606; Извјештај Обласног комитета СКОЈ-а за Санџак од маја 1942; др Душан Живковић, *Бока и Пашировићи у народноослободилачкој борби*, Београд 1964, 154—173.

Повлачењем јединица народноослободилачке војске средином 1942. године настају тешки дани за народноослободилачки покрет у Црној Гори. Масовни терор окупатора и његових сарадника из домаћих редова — хапшења, интернирања и и стријељања — нарочито је погодио напредну омладину. Према неким подацима само кроз италијанске затворе и логоре прошло је око 10.000 младих из Црне Горе. Неколико хиљада омладинаца и омладинки погинуло је у дотадашњим борбама са непријатељем или било стријељано до капитулације Италије; а око 2.000 пошло их је са бригаама НОВ-е да се бори ван Црне Горе. У таквим условима чланови Скоја и напредне омладине који су успјели да се одрже на терену, било у илегалству или код својих кућа, нијесу могли шире организовано радити са омладином, већ су то чинили појединачно и у мањим групама, излажући се сталним опасностима. Непријатељ је терором и пропагандом, а посебно четници, које су помагали избјегличка влада и неки кругови из савезничких земаља са Запада, успио да наведе добар дио омладине на колебање или пасивност, док је један број прихватио идеологију четничког покрета и активно учествовао у борби против НОП-а. То ће причињавати велике тешкоће у каснијем постизању јединства омладине Црне Горе на страни народноослободилачког покрета.³

Побољшавање међународне политичке ситуације, све већа афирмација НОП-а у свијету, капитулација Италије, долазак снага II ударног корпуса и ослобођење великог дијела Црне Горе — створили су услове за шири и организован рад током јесени 1943. године.

Послије тешких пораза у борбама са НОВ од Неретве и Дрине па до Острога и Колашина, четници су изгубили и посљедње илузије да могу представљати неки самосталан чинилац у даљем току рата, па своју судбину уско вежу за судбину њемачког окупатора, чиме политички губе и у очима својих присталица, премда ће њихово вођство и даље настојати да задржи утицај над њима.

Руководство НОП-а у Црној Гори, радећи у повољнијим околностима и са више политичког смисла, успјело је да почетком јесени 1943. год. разбије пасивност и колебање маса и да их добрим дијелом активира на страни НОП-а. Неколико хиљада нових бораца ступа у јединице НОВ-е. Попуњавају се бригаде II корпуса и батаљони партизанских одреда и формирају нове бригаде. На терену влада жива политичка активност, формирају се органи народне власти и антифашистичке организације жена и омладине. Средином новембра одржано је Прво засједање ЗАВ-

³ Архив Историјског института Титоград (АИИТ), VII а—1 (45), Статистички подаци о учешћу омладине Црне Горе у НОР-у; IV конгрес СКО-Ј-а, Београд 1949, 64.

НО-а, које је донијело одлуке од историјске важности за црногорски народ.

Значајну улогу у бурном развоју НОП-а у овом периоду одиграла је омладина. До покрајинског савјетовања Скоја, које је одржано у Колашину 27. новембра 1943, организације Скоја су успостављене у свим срезovima и знатно проширене. Са организацијама из пљеваљског и бјелопољског среза оне су тада имале 399 актива са преко 2.500 чланова, не рачунајући ту око 1.500 скојеваца који су од капитулације Италије ступили у партизанске одреде и бригаде НОВ-е.

На Првом конгресу омладине Црне Горе и Боке, одржаном у Колашину 25. и 26. новембра 1943, организације Црногорске народне омладине и Народне омладине Боке добијају заједнички назив: Уједињени савез антифашистичке омладине Црне Горе и Боке. Организације Уједињеног савеза до тада су биле формиране у свим срезovima, али, изузимајући шавнички срез, већи дио омладине још није био обухваћен организацијом. На данашњем терену Црне Горе Уједињени савез омладине тада је окупао око 10.000 чланова не рачунајући око 3.500 младих који су од капитулације Италије ступили у партизанске одреде и бригаде.⁴

Да би парирао успјесима НОП-а, окупатор је у заједници са домаћим сарадницима прибјегао масовним репресалијама како би заплашио народ. Само у децембру 1943. и јануару 1944. стријељано је или објешено преко 100 родољуба у околини Подгорице, Цетиња и у Боки.⁵ Масовно је хапсио и узимао у таоце. Само у Боки током прољећа 1944. ухапшено је око 1.200 младих.⁶ Да би разбио и протјерао јединице НОВ-е из Црне Горе, непријатељ је крајем 1943. и у првој половини 1944. предузео неколико већих напада на слободну територију. Сви ти покушаји непријатеља да онемогући развитак НОП-а у Црној Гори нијесу имали успјеха.⁷

Радећи на остварењу задатака постављених на свом Првом конгресу, организације Уједињеног савеза омладине у Црној Гори постижу запажене резултате. На стотине нових бораца из њихових редова ступа у IV санџачку, VII, VIII и IX црногорску бригаду, које се формирају крајем 1943. и почетком 1944. године. Омладина је на Првом конгресу поставила захтјев да VII бригаду формира из својих редова, па је 160 делегата са конгреса послужило као основа за остварење ове замисли. Само као попуна у

⁴ Исто; АИИТ III 1—108 (44), Извјештај ПК КПЈ од 1. I 1944; Славко Станишић, *Оснивање УСАО Црне Горе и Боке*, Зборник радова са научног скупа посвећеног 50-годишњици Партије и СКОЈ-а, одржаног у Бихаћу (у штампи).

⁵ З. Лакић, Р. Пајовић, Г. Вукмановић, *Народноослободилачка борба у Црној Гори 1941—1945* — Хронологија, Титорград 1963, 464—487.

⁶ *Омладински покрет* бр. 7 од 5. децембра 1944.

⁷ Нико Јовићевић, *Од V офанзиве до слободе*, Београд 1955, 153—319.

ову бригаду је у прољеће 1944. ступило 400 омладинаца и омладинки са подручја подгоричког и беранског округа.⁸

У овом периоду организације Уједињеног савеза припремају се за одржавање Другог конгреса УСАОЈ-а. У току тих припрема оне се међусобно и такмиче. Омладина одржава митинге и конференције на којима прорађује одлуке II засједања АВНОЈ-а и I засједања ЗАВНО-а, ради на политичком и културном уздизању, сакупља добровољне прилоге, изводи радне акције и сл. Средином марта 1944. обнавља се лист омладине Црне Горе — *Омладински покрет*, чија су два броја изашла још у 1941/42. години, који је одиграо значајну улогу у окупљању и политичком уздизању омладине Црне Горе. И поред извјесних поремећаја у раду организација, до којих је долазило усљед честих упада непријатеља на ослобођену територију и тешкоћа због јаза који се осјећао између четничких и партизанских породица, организације Уједињеног савеза успјеле су да окупе знатан број нових чланова у овом периоду. То се види и из података да је поздравне депеше Другом конгресу УСАОЈ-а потписало око 12.000 младих из Црне Горе (без пљеваљског и бјлеопољског среза), а може се претпоставити да је број организоване омладине тада био и већи.⁹

На II конгресу УСАОЈ-а, који је одржан у Дрвару 2—4. маја 1944, била су 32 делегата из Црне Горе. Конгрес је једнодушно прихватио одлуке II засједања АВНОЈ-а и поставио омладини задатак да оствари пуно јединство у борби за коначну војну и политичку побједу над непријатељем и да се ангажује у изградњи нове Демократске Федеративне Југославије. Да би се избјегле неке круте организационе форме рада са омладином, које су подсећале на рад у Скоју и сужавале платформу за окупљање омладине, Конгрес је одлучио да основна организациона јединица Уједињеног савеза буде широки омладински одбор (конференција), у који би улазила сва омладина дотичног мјеста и тако могла узети директног учешћа у одлучивању о свим питањима. Такође је одлучено да се знатно прошири састав омладинских руководства, а за обављање текућих послова предвиђен је избор секретаријата одбора.¹⁰

У другој половини 1944. године долази до знатних промјена у односу зараћених страна (офанзива савезника у Италији, искрцавање у Француској и брзо напредовање, велики успјеси Црвене армије и капитулација Финске, Румуније и Бугарске) које су наговјештавале блиску побједу антихитлеровске коалиције.

Споразум Тито — Шубашић, средином јуна 1944, допринио је учвршћењу међународног положаја нове Југославије и већој

⁸ Исто; АИИТ, VI 3—17 (44), Реферат са Покрајинског савјетовања СКОЈ-а од децембра 1944.

⁹ *Омладински покрет*, бр. 2 од 15. V 1944.

¹⁰ ДИОП, том I, Београд 1953. Материјали са II конгреса УСАОЈ-а.

помоћи НОП-у од стране савезника путем дотурања оружја, хране и одјеће, збрињавања рањеника, бомбардовања непријатељских положаја по захтјеву и сл., што је повољно утицало на шире укључивање народа у борбу против окупатора.¹¹

Послије Другог конгреса УСАОЈ-а омладина у Црној Гори одржава среска и окружна савјетовања, омладинске конференције и зборове, на којима расправља о спровођењу одлука Конгреса у живот. Истом питању било је посвећено савјетовање руководиоца СКОЈ-а II ударног корпуса, одржано крајем јуна у Беранама. У част трогодишњице устанка црногорског народа омладина је организовала десетодневно такмичење, у току којег је дато преко 22.000 радних дана, сакупљено путем прилога преко 11.000 килограма намирница и добровољно ступило у војску неколико стотина омладинаца. Сам дан прославе омладина је обилежила паљењем ватри уочи празника, давањем приредби и масовним учешћем на митинзима организованим поводом празника.¹²

Одлукама III засједања ЦАСНО-а (13. и 14. јула) и формирањем Народноослободилачког фронта Црне Горе и Боке (16. јула) дата је већа ширина и пунија садржина народноослободилачком покрету у Црној Гори.

Широки замах НОП-а у Црној Гори за извјестан период омере су љетње офанзивне операције непријатеља против слободне територије. Пошто у току Андријевичке операције није успио да омете продор дивизија НОВ-е у Србију, са којима су пошле IV и VIII црногорска бригада, окупатор је, са већим снагама и уз помоћ сарадника из домаћих редова, средином августа покушао да уништи јединице НОВ-е које су се налазиле на терену Црне Горе, Санцака, Источне Босне и Херцеговине. У току ове офанзиве, познате под називом Дурмиторска операција, непријатељу је успјело да на кратко вријеме заузме највећи дио слободне територије Црне Горе, али основни циљ није постигао.¹³

Карактеристично је да се народ у току ове офанзиве масовно склањао испред непријатеља. На десетине хиљада склонило се у збјегове по планинама или се повлачило заједно са јединицама НОВ-е, што је значило да је огромна већина народа већ чврсто стајала на позицијама НОП-а. Стотине младића и дјевојака, повлачећи се са слободне територије, ступило је тада у бригаде II корпуса, што је пореметило рад организација омладине на терену, али и повећало ударну моћ бригада.¹⁴

¹¹ Вlado Стругар, *Југославија 1941—1945*, Београд 1970, 253—315.

¹² ДИОП, том II, књ. 2, Београд 1960, 573—585, Извјештај ПК СКОЈ-а од 22. XI 1944; *Омладински покрет*, бр. 3—4 од 5. јула и бр. 5 од 15. августа 1944.

¹³ Радован Вукановић, *Ратни пут III дивизије*, Београд 1970, 315—352.

¹⁴ АИИТ VI 3—17 (44), Реферат са Покрајинског савјетовања СКОЈ-а од децембра 1944.

Пошто су обезбиједиле пребацивање више од хиљаду рањеника и болесника, који су евакуисани савезничким авионима са Брезана у Италију, јединице II ударног корпуса разбиле су тзв. Гвоздени пук Павла Ђуришића на Ђеранића гори и Крнову (23—25. августа) и забациле се иза леђа њемачких снага.¹⁵

Послије тешких борби крајем августа и у току септембра јединице II ударног корпуса ослободиле су Колашин, Андријевицу, Беране, Мојковац, Шавник, Жабљак, Никшић, Бијело Поље, Рожаје, Пљевља и низ мањих мјеста у Црној Гори.¹⁶

Ослобођењем већег дијела Црне Горе створени су повољни услови за даљи развој НОП-а и коначно ослобођење. До почетка октобра формирају се четири нове бригаде народноослободилачке војске: V санџачка, X црногорска, I бокелска и I бригада Народне одбране. Само из никшићког среза током септембра и октобра мобилисано је око 2.500 нових бораца, великим дијелом омладине. Стотине омладинаца из Боке ступају у I бокелску бригаду, а из среза цетињског и барског у X црногорску бригаду.¹⁷

Са ослобођењем простране територије оживио је рад омладинских организација који је био поремећен непријатељском августовском офанзивом. До почетка октобра организације омладине су не само обновљене већ и знатно проширене и омасовљене. Припреме за II конгрес омладине Црне Горе које су биле отпочеле средином љета настављене су одмах послје ослобођења Никшића (18. септембра).¹⁸ Почетком октобра Покрајински комитет Скоја шаље детаљна упутства окружним комитетима и бригадним руководством Скоја у вези са припремама за II конгрес, тражећи од њих да до конгреса ријеше основно питање — обухватање организацијом читаве омладине, како би Уједињени савез у пуном смислу постао покрет све омладине Црне Горе. Од организација се тражи да популаришу конгрес путем усмене пропаганде, писањем парола, издавањем билтена и џепних новина, слањем дописа за *Омладински покрет* и упућивањем поздравних писама конгресу. Ради постизања бољих резултата у раду и што веће припреме за конгрес, предвиђено је претконгресно такмичење између омладине појединих општина, срезова, округа и бригада. Такмичења су имала да обухвате питања из области: политичког и културно-просвјетног рада омладине, проширивања покрета, помоћи Народноослободилачкој војсци и народноослободилачким одборима, борбе против окупатора и спорта. Организа-

¹⁵ Р. Вукановић, н.д., 341—347; З. Лакић, Р. Пајовић, Д. Вукмановић, *Хронологија* 619—620.

¹⁶ З. Лакић, Р. Пајовић, Г. Вукмановић, *Хронологија*, 621—642.

¹⁷ АИИТ, III 3—23 (44), Извјештај СК КПЈ Никшић од 3. X 1944; III 2—51 (44), Извјештај СК КПЈ Никшић 4. XI 1944; VI 3—17 (44), Реферат са Покрајинског савјетовања СКОЈ-а од децембра 1944; ДИОП, том II, књ. 2, 573—585, Извјештај ПК СКОЈ-а од 22. XI 1944.

¹⁸ АИИТ VI 2—22 (44), Писмо ОК СКОЈ-а Никшић од 22. IX 1944 — СК СКОЈ-а Шавник.

цијама је препоручено да одрже савјетовања на којима би донијеле план такмичења и конкретизовале задатке. Постављено је да се са такмичењем отпочне 15. октобра.¹⁹

Земаљски одбор УСАО-а тих дана се прогласом обратио омладини Црне Горе и Боке, тражећи од ње да оствари пуно јединство и мобилише све снаге за коначно ослобођење Црне Горе до дана одржавања конгреса.²⁰

У току припрема за конгрес и претконгресних такмичења, која су на слободној територији отпочела средином октобра, појачана је свестрана активност омладине у читавој Црној Гори. Омладина масовно учествује на бројним зборовима и митинзима одржаним тих дана поводом ослобођења Београда, прославе дана октобарске револуције, избора одбора НОФ-а и других свечаности.

Омладина одржава и своје конференције, савјетовања и зборове поводом избора руководства, договора о претконгресним такмичењима, поводом формирања радних батаљона и бригада. Организују се спортске приредбе на којима се омладина такмичи у разним дисциплинама. Тих дана знатно се повећава број радних чета и батаљона, који су до конгреса формирани скоро на читавој ослобођеној територији. Од средине новембра почињу се формирати омладинске радне бригаде, чије се бројно стање кретало од 600 до 2.000 омладинаца и омладинки. Тих бригада је уочи конгреса било 10 — по двије у срезovima: никшићком, цетињском, колашиноком и андријевичком и по једна у шавничком и беранском.²¹

Омладинске радне јединице у току такмичења ангажовале су се на сакупљању љетине, обради земље, преношењу хране, дрва и сејена за потребе војних јединица и позадинских установа, на поправци зграда, порушених путева и мостова, а по потреби и на њиховом рушењу. Ипак, омладина је највише радила за потребе НОВ-е, при чему је показивала много самопријегора, оданости и издржљивости, преносећи на својим леђима терет, често слабо одјевена и обувена и гладна, на растојању од по неколико десетина километара.

Тако је на примјер омладина Пјешиваца само за шест дана такмичења пренијела на фронт за потребе VI бригаде 3.000 топовских граната, 1.300 граната за бацаче, 90 сандука муниције,

¹⁹ ДИОП, том II, књ. 2, 565—571, Писмо ПК СКОЈ-а од 9. X 1944. — Окружним комитетима и бригадним руководством СКОЈ-а.

²⁰ АИИТ, VI 3—3 (44), Проглас Земаљског одбора УСАО Црне Горе и Боке од 12. X 1944.

²¹ АИИТ VI 3—17 (44), Реферат са Покрајинског савјетовања СКОЈ-а од децембра 1944; VI 4—47 (44), Извјештај ОК СКОЈ-а Никшић од 29. XI 1944; VI 4—52 (44), Извјештај ОК СКОЈ-а Беране од 28. XI 1944; ДИОП, том 2, књ. 2, 573—585, Извјештај ПК СКОЈ-а од 22. XI 1944; *Омладински покрет*, бр. 6, 7, 8, 9, од новембра — децембра 1944.

22.000 килограма хране, оправила 800 метара пута и са фронта у позадину пренијела 90 рањеника.²²

Тих дана је народ давао све од себе за помоћ НОВ ради што брже ослобођења. Ево шта се о томе каже у извјештају ОК КПЈ Беране за новембар 1944. год.: „Сарадња војске и позадине никада се није тако присно испољила као овог мјесеца. Огромне издатке, терет око преношења муниције, добровољне прилоге за војску и болнице, доношење дрва, која се често пута и на рамену носе — све то иде са пјесмом, с великим убјеђењем да се ради за војску. Готово све и апсолутно све се ради на добровољној основи. Нема потребе да иду патроле или да се пишу наређења. Долазе добровољци с хљебом у торби за три дана и нуде се за посао. Добровољних прилога долази товарима и товарима од омладине, од Антифашистичког фронта жена — од цијелог народа у смислу помагања војсци а нарочито рањеницима.“ Даље се наводи да у болници има око 500 рањеника, који се чуде како народ успијева да снабдије фронт и толики број рањеника. О раду омладине у извјештају се каже: „Рад омладине је плодоносан. Претконгресна утакмица дала је добрих резултата у помагању војсци, народноослободилачким одборима, прикупљању прилога, оправци путева. У овој општенародној мобилизацији за фронт омладина је дала највише резултата. Пуни такмичарски дух влада између бригада, батаљона и чета, и то све са пјесмом што је давало подстрека и осталим организацијама и допринијело општем одушевљењу. Било је дивних примјера манифестације пријатељства између омладине и војске на фронту.“²³ Слично стање је било и у осталим крајевима Црне Горе.

Такмичарска комисија је оцијенила да је најбоље резултате у претконгресном такмичењу остварила омладина никшићког среза, која је за тај успјех добила конгресну заставицу. Она је у току такмичења дала 35.000 радних дана, путем добровољних прилога сакупила око 12.000 килограма намирница, обухватила организацијом преко 3.000 нових чланова, извела 297 војних акција — у току којих је ухватила 231 а убила 8 одметника. Омладина је упутила конгресу поздравна писма са 5.236 потписа и прикупила већу количину муниције. У срезу је радило 16 омладинских културних група, које су у вријеме такмичења одржале 63 приредбе, 115 предавања из разних области, организовале 8 аналфабетских течајева на којима је описмењено 159 омладинаца и омладинки. Отворене су 4 читаонице, опремљено 66 омладинских домова, издато 110 бројева зидних новина, 34 броја цепних новина и 5 омладинских билтена. Организована су и спортска такмичења омладине у разним дисциплинама, па је формирано по седам шаховских и фудбалских омладинских екипа. Омладина је пружала помоћ Савезу пионира, који је тада имао пре-

²² АИИТ VI 4—47 (44), Извјештај ОК СКОЈ-а Никшић од 29. XI 1944.

²³ АИИТ III 1—121 (44), Извјештај ОК КПЈ Беране од 14. XII 1944.

ко 2.000 чланова, организовао 33 пионирске радне чете, које су у међусобним такмичењима дале 2.500 радних дана и прикупиле преко 2.500 килограма намирница.²⁴

Омладина осталих срезова постигла је такође велике резултате у току такмичења. За то вријеме омладина Црне Горе укупно је дала око 200.000 радних дана, путем добровољних прилога сакупила више десетина хиљада килограма намирница, веће суме новца и разних одјевних предмета.²⁵

У овом периоду повећан је прилив нових чланова у организацији Уједињеног савеза, нарочито из новоослобођених срезова и са подручја насељеног муслиманским живљем.

У току такмичења око 9.000 младих ступило је у организације Уједињеног савеза омладине Црне Горе. Уочи конгреса УСАО Црне Горе и Боке је окупљао око 45.000 чланова, од којих је око 10.000 било у војсци.²⁶ Овдје није узета у обзир организована омладина са терена бјелопољског и пљеваљског среза, о чијем бројном стању немамо података из тог периода.

У току претконгресног такмичења у јединице НОВ-е ступило је око 2.000 омладине са терена Црне Горе, највише са терена Боке, округа цетињског и подгоричког и са терена Плава и Гусиња. Са осталог подручја Црне Горе мобилизација способне омладине у војску била је углавном довршена, па су већину чланова организација Уједињеног савеза и Скоја на овом подручју сачињавале омладинке. Тако је на примјер у срезу шавничком од укупно 2.314 чланова Уједињеног савеза, колико је организација имала у данима Конгреса, било 1.619 омладинки; а од 352 члана Скоја на терену било је 219 женских. Сличне податке о бројном стању Скоја имамо и на терену Црне Горе. Од укупно 2.500 чланова Скоја, колико их је тих дана радило на терену Црне Горе, 1.514 биле су скојевке.²⁷

Различити су подаци о бројном стању Скоја у Црној Гори крајем 1944. године. Према извјештају ПК Скоја од 22. новембра, број чланова ове организације на терену износио је преко 2.300, у позадинским војним јединицама преко 1.000, а у јединицама НОВ-е на терену Црне Горе преко 2.000 чланова. Треба при томе имати у виду да овдје нијесу урачунати чланови Скоја из пљеваљског и бјелопољског среза и санџачких бригада, као ни они из IV и VIII црногорске бригаде и црногорских батаљона I пролетерске бригаде, а јесу припадници II далматинске бригаде,

²⁴ АИИТ VI 4—47 (44), Извјештај ОК СКОЈ-а Никшић од 29. XI 1944. *Омладински покрет*, бр. 8, од 15. XII 1944; *II конгрес антифашистичке омладине Црне Горе и Боке*, 64.

²⁵ АИИТ VI 3—17 (44), Реферат са Покрајинског савјетовања СКОЈ-а од децембра 1944.

²⁶ ДИОП, том II, књ. 2, 573—585, Извјештај ПК СКОЈ-а од 22. XI 1944.

АИИТ VI 3—17 1944, Реферат са Покрајинског савјетовања СКОЈ-а од децембра 1944; VI 4—7 (44), Извјештај СК СКОЈ-а Шавник од 30. XII 1944.

која се у то вријеме налазила на терену Црне Горе (имала је 190 чланова Скоја).²⁸

Из реферата са Покрајинског савјетовања Скоја, које је одржано на Цетињу одмах послје II конгреса омладине, види се да је на терену Црне Горе средином децембра било 5 окружних, 11 среских, 3 мјесна и 32 општинска комитета Скоја са око 320 чланова, као и 460 актива Скоја са 2.500 чланова (2.215 сељака, 223 интелектуалца и 62 радника), од којих 1.514 женских. У јединицама НОВ-е било је око 2000 чланова Скоја, а у посадним четама и ударним батаљонима свега 47 актива са 165 чланова.²⁹ Ни са овај период немамо података о бројном стању организација Скоја на терену бјелопољског и пљеваљског среза.

У току претконгресног такмичења велика пажња је поклоњена популарисању Конгреса, било усменим путем преко конференција и зборовом омладине било преко *Омладинског покрета*, *Побједе*, зидних и цепних новина и омладинских билтена, као и преко омладинских листова које у овом периоду почињу издавати неки окружни одбори Уједињеног савеза и омладина појединих бригада. Скоро све организације Уједињеног савеза са терена упутиле су Конгресу поздравна писма, која је потписало око 40.000 омладинаца и омладинки.³⁰

Делегати за Конгрес бирани су на зборовима, конференцијама и митинзима омладине из редова омладинских руководстава и омладинаца — ударника који су показали најбоље резултате у претконгресним такмичењима. Из сваког среза изабрано је у просјеку по 75 делегата. Из црногорских бригада бирано је по 30 делегата из редова руководилаца Скоја и најбољих бораца-омладинаца. Делегати су долазили на Конгрес организовани, војнички, у групама по срезovima, окрузима и бригадама са пјесмом, одушевљени што свој конгрес одржавају у слободном Цетињу.³¹

Конгрес је отпочео рад 15. децембра у сали Дома слободе, која је за ту прилику била искићена заставама, портретима и паролама. У раду Конгреса учествовала су 1.034 делегата — 824 са терена и 210 из црногорских бригада. Конгресу нијесу присуствовали делегати из IV и VIII црногорске бригаде, које су од средине лjeta учествовале у борбама за ослобођење Србије.

Конгрес је отворио Ико Мирковић, предсједник Земаљског одбора УСАО Црне Горе и Боке. Послје одавања поште палим

²⁸ ДИОП, том 2, књ. 2, 573—585, Извјештај ПК СКОЈ-а од 22. XI 1944.

²⁹ АИИТ VI 3—17 (44), Реферат са Покрајинског савјетовања СКОЈ-а од децембра 1944.

³⁰ Исто; *Омладински покрет* бр. 6, 7, 8, 9. од новембра — децембра 1944; *Побједа* бр. 1—7 од октобра — децембра 1944; *II конгрес антифашистичке омладине Црне Горе и Боке*, 22.

³¹ АИИТ VI — 2—23 (44), Писмо ОК СКОЈ-а Никшић од 6. XI 1944 — СК СКОЈ-а Шавник, VI 2—3 (44), Писмо ПК СКОЈ-а од 5. XI 1944 — окружним комитетима СКОЈ-а; *Омладински покрет* бр. 8 од 15. XII 1944; *II конгрес антифашистичке омладине Црне Горе и Боке*, 4.

борцима и избора радног предсједништва, Конгрес су поздравили присутни представници ПК КПЈ, II ударног корпуса, Предсједништва ЦАСНО-а, Главног одбора НОФ-а и Главног одбора АФЖ-а, делегације омладине Србије, Босне и Херцеговине и Хрватске, представници омладине Санцака, Војводине и Истре, као и делегација италијанске партизанске дивизије „Гарибалди“. Конгрес су поздравиле и делегације совјетске и албанске омладине, а затим су прочитане поздравне депеше, чиме је свечани дио завршен.

На Конгресу су поднесена 3 реферата: Радомир Коматина — *Непоштеном борбом против окупатора и домаћих издајника омладина Црне Горе и Боке осигурава своју велику будућност*: Ико Мирковић — *Учешће омладине у изградњи федералне Црне Горе у слободној демократској федеративној Југославији* и Стана Томашевић — *Јединствена омладина је најчвршћи ослонац Народноослободилачког фронта*.

У рефератима се говорило о развојном путу и раду омладине Црне Горе, посебно од Првог конгреса, о њеном доприносу НОБ-и, о примјерима херојства у борбама и храброг држања пред непријатељем, о мјесту и улози омладине у НОП-у, њеним циљевима и даљим задацима.

У дискусији по рефератима делегати из црногорских бригада говорили су о раду и борби омладине у бригадама, о подвизима појединих омладинаца-бораца, и о успјесима бригада у борби са непријатељем. Делегати са терена извјештавали су о резултатима постигнутим у окупљању омладине, о мобилизацији нових бораца, о радним акцијама, о борби, страдањима и успјесима омладине својих срезова. И поред очевидних успјеха у раду организација и скорог ослобођења Црне Горе, учесници Конгреса захтијевали су од омладине да се још више мобилише и организује за коначну побједу и обнову земље. Тражили су од омладине да се са истим одушевљењем бори за ослобођење Сарајева, Загреба и Љубљане као што се борила за ослобођење Цетиња и Београда.³²

Конгрес је донио организациону резолуцију и проглас упућен омладини.

У резолуцији се истиче да се Уједињени савез омладине Црне Горе и Боке развијао у складу са развојем војнополитичке ситуације, да је већ постао покрет читаве родољубиве омладине, чврст ослонац народне власти и моћан фактор у изградњи Црне Горе. Пред Уједињени савез су постављени задаци да окупи сву омладину у организацију, да је што више мобилише у Народноослободилачку војску све до уништења окупатора и њихових сарадника, да чува тековине НОБ-е, да шири и развија братство и јединство, да ради на политичком, културно-просвјетном и стру-

³² Омладински покрет бр. 8. и 9. од децембра 1944; II конгрес антифашистичке омладине Црне Горе и Боке, 3—76.

чном уздизању омладине, да настави са организовањем омладинских радних бригада и уложи све снаге у обнову и изградњу опустошене земље.³³

Конгресним прогласом се омладина Црне Горе позива да започету борбу доведе до краја, да јача јединство својих редова, да чува тековине борбе и уложи све снаге у обнову земље.³⁴

Конгрес је изабрао нови Земаљски одбор од 44 члана, који су из својих редова изабрали Секретаријат Одбора од 11 чланова.* За најбоље резултате у претконгресном такмичењу IV црногорској пролетерској бригади и омладини среза никшићког додијелене су конгресне заставице.³⁵

У част Конгреса на Цетињу је тих дана организован богат културно-умјетнички и спортски програм. Црногорско народно позориште приказало је за делегате *Најезду* од Леонида Леонова, а чланови хора овог позоришта приредили су вече народних и партизанских пјесама и рецитација. Културно-умјетничке групе из редова самих делегата дале су за народ и делегате програм сачињен од рецитација, народних пјесама и игара. Одржана су такмичења најбољих спортиста у разним дисциплинама. Приређена је изложба штампе и фотографија, на којој су се могли видјети многи партизански листови и друга средства информисања која су излазила током НОР-а у Црној Гори и Југославији, фотографије из борби, рада и страдања омладине и графикони резултата постигнутих у дотадашњем раду и борби црногорске омладине као и резултати претконгресних такмичења.³⁶

Други конгрес УСАО-а Црне Горе и Боке је сумирао резултате трипогодишње борбе и рада црногорске омладине. Он је показао пуно јединство омладине, њену одлучност да истраје у борби до коначног ослобђења земље, спремност да брани тековине НОБ-е и да учествује у обнову и изградњу ратом опустошене земље. Уједно, то је снажна манифестација јединства црногорске омладине и њене широке подршке новој Демократској Федеративној Југославији, која се рађала из борбе и револуције.

³³ АИИТ VI 3—1 (44), организациона резолуција II конгреса УСАО-а Црне Горе и Боке од 17. XII 1944.

³⁴ АИИТ VI 3—2 (44), Проглас II конгреса УСАО Црне Горе и Боке од 17. XII 1944.

* У Секретаријат Земаљског одбора УСАО-а Црне Горе и Боке изабрани су: Ико Мирковић, Радомир Коматина, Батрић Јовановић, Милица Мушикић, Драгољуб Ђиповић, Велизар Шкерковић, Вукосава Мићуновић, Миленко Никитовић, Војо Бринић, Мило Боричић и Даница Брајовић.

³⁵ II конгрес антифашистичке омладине Црне Горе и Боке, 74—82.

³⁶ Омладински покрет, бр. 9. од 29. XII 1944.